

***Špecifické požiadavky pre ošetrovanie stromov
na historických plochách zelene.***

***Tomáš Fraňo
www.arboristika.sk***

Ak hovoríme o špecifických požiadavkách na ošetrovanie stromov v historických parkoch, musíme sa opýtať, či sa takáto arboristika vôbec líši od bežnej. Ak áno, potom v čom.

Historický park – je stavebnými a rastlinnými súčasťami vyhotovené dielo, ktoré z historických, alebo umeleckých dôvodov spadá pod verejný záujem a ochranu.

Historický park je teda pamiatka, do ktorej akékoľvek zásahy musia brať ohľad na zvýšenú zodpovednosť voči verejnosti, čiže celému obyvateľstvu z hľadiska kultúrneho dedičstva.

Či je už historická zeleň vyhlásenou pamiatkou, alebo nie, jej ochrana a odborná starostlivosť sa tu stretáva so záhradnými štruktúrami väčšinou z viacerých historických epoch.

Ak je z bezpečnostných dôvodov potrebné okamžité odstránenie jedného stromu, nemôžeme brať ohľad na zmenu celkového charakteru historickej zelene. Pri plánovanej a kontinuálnej údržbe, prípadne sanácii sa naopak v prvom rade berie ohľad na celok.

Podstatne viac ako v bežných parkoch a záhradách musí arboristika na historických plochách zelene brať ohľad na celok ako taký, ako aj na štruktúry v bezprostrednom okolí ošetrovaných drevín.

Článok 10 charty z Florencie : „Pri každej údržbe, konzervácii, sanácii, alebo rekonštrukcii na historickej ploche zelene sa musí zohľadniť vplyv jednotlivých elementov na celok. Ak by sa pristupovalo k nim izolovane, zapríčinilo by to zmeny na celkovom vzhľade.“

Celkový vzhľad parku, či záhrady pozostáva z individuálnej kombinácie pôdorysu, reliéfu, ciest a chodníkov s typickým ohraničením, malých plôch, či už trávnatých, alebo vysadených, vydláždených, alebo vysypaných, zo skupín drevín, zo solitérnych veľkých stromov, stavieb, či vybavenia.

Ak sa jedná o plochu historickej zelene z čias, alebo opierajúcu sa o barok, stretne sa pravdepodobne s pravidelným a pravouhlým rozmiestnením ciest a chodníkov. Ak sa jedná o plochu z 19ho storočia, nájdeme skôr voľné a krajinu kopírujúce vedenie ciest.

V prípade dobrej starostlivosti o objekt sú historické štruktúry dobre viditeľné. Môžu byť ale takisto celkom zarastené, zdivené, alebo skryté pod hrubou vrstvou machu či lístia. V každom prípade treba pri ich údržbe a ošetrovaní postupovať obozretne a citlivo, nakoľko ich stav môže byť chatrný.

Z toho prameňa aj špecifické požiadavky na arboristiku na plochách historickej zelene. Práce musia brať ohľad na pôdorys a reliéf.

Pri nasadení rôznych mechanizmov je nutné zohľadniť šírku ciest a hmotnosť jednotlivých strojov. Tá by mala byť čo najnižšia a jej rozloženie by malo byť na čo najväčšiu plochu (napr. pásové plošiny). Často k týmto plochám neexistuje dobrý prístup pre vozidlá. V každom prípade sa odporúča použitie lezeckej techniky pre ošetrovanie stromov, nakoľko ide o šetrný spôsob ošetrovania zabezpečujúci prístup do každej časti koruny stromu, čo plošiny v mnohých prípadoch neumožňujú.

Ak sa v blízkosti ošetrovaných stromov nachádzajú iné dreviny s citlivosťou na koreňový priestor, musí sa tento chrániť a nesmie sa po ňom jazdiť. Vo výnimočných prípadoch sa môžu vybudovať pre mechanizmy trasy, ktoré majú patričný tlak-rozdeľujúci efekt.

Zraniteľné parkové elementy, či už rastliny, stavby, alebo vybavenie musia byť počas práce arboristu úplne chránené. Ak nie je možné tieto prvky dočasne premiestniť, je potrebné práce zveriť skúsenej firme, ktorá má na často zložité zlaňovanie patričné know-how a vybavenie. Ak sa napríklad pod ošetrovaným stromom nachádza fontána, alebo socha, je namieste zamyslenie, či sa pre každý prípad neoplatí spraviť okolo nej ochrannú konštrukciu, alebo debnenie, ktoré by ju chránilo pred náhodou padajúcimi konármi.

Umiestnenie rôznych pomocných mechanizmov ako napr. drviče konárov musí brať takisto ohľad na svoje okolie, aby ich použitie nespôsobilo žiadne škody, prípadne ďalšiu zbytočnú prácu.

Ošetrovanie drevín v historických parkoch by malo prebiehať kontinuálne, so zreteľom na cieľ vývoja drevín, časti parku, ale hlavne na celok. Mali by ho robiť dobre vyškolené firmy.

Pre dobre prebádané a podchytené plochy historickej zelene existujú projekty údržby či rekonštrukcie, ktoré analyzujú staré plány, zachytávajú proces vývoja a plánovanej údržby. Niektoré obsahujú plány pôvodnej výsadby, dendrologickej skladby, jej hodnoty. Ak takéto projekty a plány existujú, je samozrejme ich preštudovanie a následný update, o ktorý sa musí starať správca danej zelene. Ak takáto dokumentácia k dispozícii nie je, je potrebné prizvať si odborníkov-pamiatkárov.

Na plochách historickej zelene sa môžu nachádzať dreviny, ktorých výsadba zodpovedá princípom záhradnej architektúry istej epochy, rôzne dendrologické rarity, ako aj veteráni, staré až veľmi staré stromy, ktoré majú samozrejme viac prirodzených problémov ako mladé jedince.

Stromy, ktoré sú na stanovisku od založenia parku, či záhrady a nebodaj sú podchytené aj v pôvodných plánoch, majú obzvlášť veľký význam a ich hodnota je nenahraditeľná. Sú dokumentami svojej doby, navyše žijúcimi. Ich zachovanie by malo ísť až na pokraj technických možností človeka.

Ak sa jedná o solitérne dreviny, je rozhodovanie o ich zachovaní jednoduchšie ako pri starých alejách, alebo živých plotoch. Často je výmena jednotlivých rastlín nemožná bez zásadného zásahu do výzoru aleje, či plotu-steny. Takisto môže byť celkový stav elementu na pokraji svojej biologickej hranice, alebo jeho stav môže ohrozovať návštevníkov.

Dobрым príkladom je výmena živej steny z hrabov vo Viedenskom Schönbrunne. Išlo asi o 300m dlhú a 12m vysokú živú stenu, ktorá bola vysadená okolo roku 1700. Hrabý dosiahli maximum svojej životnosti. Napriek neustálemu dosadzovaniu nových rastlín kvalita steny neustále klesala. Schönbrunn si na vlastných pozemkoch počas siedmych rokov predpestoval nové rastliny, patrične pracoval s verejnosťou a po schválení rakúskym pamiatkovým ústavom a Unescom stenu v priebehu dvoch dní odstránili a vysadil novými 5-metrovými hrabmi. Počas celého procesu sa prišlo na to, že stena sa rokmi dosadby posunula o niekoľko metrov od pôvodnej línie. Takisto jej výška bola pôvodne nižšia, čiže nová stena teraz viac zodpovedá pôvodnému riešeniu – je vidieť, čo malo byť vidieť, je tam, kde bola kedysi.

Dreviny, ktoré vyžadujú nákladnú starostlivosť a nezodpovedajú pôvodnému architektonickému riešeniu, alebo boli nevhodne a danej epoche nerelevantne dosadené, treba zvážiť ich odstránenie namiesto údržby. Arboristika na plochách historickej zelene môže takisto znamenať výrub nevhodných, náletových a charakteristiku danej plochy rušiacich drevín.

Obzvlášť to platí pre jedince nachádzajúce sa v dôležitých osách pohľadu. Tieto by sa mali odstrániť. Takéto osi by mali byť zdokumentované v projekte údržby či rekonštrukcie parku.

V niektorých prípadoch sa stáva, že pôvodne svetlé a voľné plochy vďaka bujneniu okolitej vegetácie ztmavnú, alebo zarastú. Na miesto letnej alpskej záhrady sa tlačí les. Jedine redukcia korún okolitých stromov, ktorá by sa samozrejme mala v takýchto prípadoch robiť kontinuálne, prípadne celkové odstránenie niektorých drevín vedie k navráteniu pôvodného vzhľadu. Sentimentálne ladené diskusie okolo takýchto drevín prispievajú v mnohých prípadoch k zabudnutiu a strate pôvodného kultúrneho dedičstva.

Dreviny rozprávajú sami o svojej histórii. Ak bol na nich kedysi robený kockatý strih a z akejkol'vek príčiny bolo od neho upustené, väčšinou to na rastlinách ešte vidno. V takomto prípade treba zvážiť, či vrámcí projektu rekonštrukcie je návrat k danému strihu želaný, vôbec možný, alebo či len kompletná výmena rastlín bude viesť k požadovanému cieľu.

Takisto boli niektoré dreviny vysadené v charakteristických odstupoch. Ak boli napríklad pred 200 rokmi vysadené buky s odstupom len 3m, tvoria dnes impozantné kompozície, ktoré sa musíme snažiť zachovať čo najdlhšie ako celky.

Veľký problém, nie len pre arboristov predstavujú masové ochorenia a škodci na stromoch, ako napríklad vymieranie brestov, alebo ploskáčik na pagaštanoch. Je potrebné snažiť sa vhodnými opatreniami napadnuté stromy chrániť, či zachrániť. Problém je komplexný, nakoľko náhradná výsadba napríklad iného druhu pagaštanu môže so sebou priniesť neželanú zmenu celkového výzoru parku-záhrady. Možno bola farba fasády za pagaštanovou alejou zladená s farbou kvetu pôvodných stromov...

Plochy historickej zelene sú staré záhrady. Tomu zodpovedá aj stav niektorých drevín v nich, ktoré možno často označiť ako ruiny. Takýto veteráni ale poskytujú životný priestor mnohým živočíchom, sú biologicky cenní.

Pri ošetrovaní takýchto jedincov sa treba opýtať, či prevádzková bezpečnosť stromu musí byť na prvom mieste zoznamu priorít, nakoľko stojí pri križovatke dvoch chodníkov. Alebo sa nachádza na sotva navštevovanom mieste, kde môže aj bez akéhokoľvek ľudského zásahu v klude dožiť a poskytovať útočisko a potravu ?

Takisto je v mnohých prípadoch možné duté, či d'atlami navštevované konáre zaistiť proti zlomu a tým ich ešte aspoň na pá rokov nechať k dispozícii živočíšnej ríši.

Taktiež treba zvážiť, či by človek z baroku prijal do svojej úhl'adnej kompozície takúto ruinu. Na strane druhej by v kompozícii romantickej určite nemala chýbať.

Tak ako v každom inom parku, aj v historickom je potrebné dreviny po každej relevantnej udalosti (vichrica, mokrý sneh...) skontrolovať, aby prípadné ošetrenie, alebo odstránenie škôd prebehlo čo najskôr. Často sa okamžitým ošetrením predíde následne väčším škodám.

Všetky zásahy a opatrenia na plochách historickej zelene by mali byť dokumentované.